

De doelstelling van de rubriek 'Essay, debat en dialoog' is het bevorderen van debat en dialoog tussen kwalitatieve onderzoekers. De redactie verwelkomt bondige essays waarin kwesties aan de orde worden gesteld of meningen worden gegeven die tot tegenpraak uitnodigen. In het ideale geval wordt op zo'n stellingname gereageerd door auteurs met uiteenlopende achtergronden en met onderling verschillende opinies. We stellen het op prijs als de auteur van het essay op die reacties antwoordt.

*Deze keer hebben we het boek **Een theorie van de presentie** van Andries Baart (2001, 2e gewijzigde druk. Utrecht: Lemma) als uitgangspunt voor de discussie genomen.*

Bijdragen of ideeën voor een debat kunnen aangeleverd worden bij Jeanine Evers (j.c.evers@planet.nl), of bij een van de rubrieksredacteuren als het thema zich daarvoor leent.

Een theorie van de presentie door Andries Baart

Introductie op een viervoudige bespreking met repliek

Jeanine Evers

Wat begon als een recensie door Adri Smaling, bleek dermate belangwekkend (tenslotte wordt niet elke dag gepoogd op basis van kwalitatief onderzoek een heuse theorie te ontwikkelen), dat wij vervolgens een drietal andere auteurs gevraagd hebben het boek *Een theorie van de presentie* van Andries Baart vanuit een specifieke vraagstelling ook te lezen. Respectievelijk zijn dat Pieter van Strien (over de claim van een praktijktheorie), Hans Verbraeck (over de mogelijke meerwaarde van participierend observeren) en Gérard Van Tillo (over het al dan niet volgen van de gefundeerde theoriebenadering). Tot slot reageert Baart op de naar voren gebrachte punten. Hier volgt eerst een korte schets van het boek.

Het boek omvat ruim 900 bladzijden, waarin het werk van tien jaar is neergelegd; drie jaar literatuurstudie en vooronderzoek om vooraf begrippen en werkwijzen te verkennen en zeven jaar veldwerk (naar de praktijken van twee wijkpastores en een aantal casestudies) afgewisseld met literatuurstudie, data-analyse en feedbackbijeenkomsten met onderzochten. In totaal heeft het onderzoek dertien projecten omvat. Het boek is opgezet in vier delen binnen een band. Het eerste deel gaat over de aanleiding tot het onderzoek en de opzet ervan. Deel twee gaat diep in op het (basismodel van) buurtpastoraat aan de

hand van twee onderzochte wijkpastores. Deel drie gaat in op het voorwerk voor wat later als de eigenlijke kern van het werk van de buurtpastores zal worden onderkend, de *presentie*. Voordat er sprake kan zijn van presentie is echter *exposure* (onderdompeling 'in de hoop dat de eigen (voor)oordelen krimpen ten gunste van het begrip voor het leven, zoals het feitelijk in de buurt geleefd wordt' (p. 209)) noodzakelijk; deel drie gaat daar uitgebreid op in. In deel vier ten slotte wordt naar de eigenlijke theorie van de presentie toegewerkt door het opzetten van vier deeltheorieën (over de situatie: armoede en sociale overbodigheid, over de voorziening: oude wijkenpastoraat, over de doelstelling van het contact: leefwereldbenadering en over de ontvangst door betrokkenen: receptie) en een (wijsgeriger getinte) kritiek op de distantiëring die het reguliere welzijns- en zorgaanbod kenmerkt. Vervolgens worden deze deeltheorieën en kritiek geïntegreerd tot de presentietheorie, van waaruit toegewerkt wordt naar een professionaliteitsconcept voor de presentiebeoefening. Essentieel kenmerk daarvan is dat de basisbeweging naar de ander toe is in plaats van omgekeerd ('u moet naar mij toe komen'), dat de contacten langdurig en onvoorwaardelijk zijn en er aangesloten wordt bij de leefwereld en de behoeften van de ander in plaats van te werken met vaste doelen, kwantificering van handelingen en verkokering van het hulpaanbod. In die zin is de presentiebenadering er niet op uit om problemen op te lossen, maar juist om de ander nabij te zijn. En dat kan al in de kleinste alledaagse handeling het geval zijn.

Wat voor soort onderzoek doet Baart eigenlijk?

Adri Smaling

Dit prachtige boek is te omvangrijk, te gedetailleerd en te gedifferentieerd om in een bespreking als deze in alle opzichten recht te doen. Zowel inhoudelijk als onderzoeksmatig is het boek belangwekkend. Baart windt er geen doekjes om. Ook wanneer het om minder geslaagde ondernemingen gaat, hanteert hij het fileermes met flair, zonder zichzelf te ontzien. Hij bespreekt onverbloemd allerlei fouten die hij in de loop van het onderzoek heeft gemaakt.

De theorie van de presentie is aan de hand van theoretisch en uitgebreid empirisch onderzoek ontwikkeld vanuit en voor de praktijk van het oude-wijkenpastoraat, vooral in Utrecht. Maar de bredere relevantie ervan wordt in Nederland en Vlaanderen reeds alom erkend (zie bijvoorbeeld Van Heijst, 2003; Jacobs, 2002; Schilder, 2003; Manschot, 2003). In dit opstel zal ik me vooral richten op het empirische onderzoek. Het voornaamste aandachtspunt is de typering van het empirisch onderzoek dat is uitgevoerd.